

از ژئوپلیتیک تا امنیت غذایی

(تحلیل اثرات جنگ ایران - آمریکا بر اقتصاد جهانی، زنجیره تأمین غذا و فرصت‌های اقتصادی ایران)

❖ خلاصه مدیریتی

بر اساس تحلیل گزارش‌های نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد، بانک جهانی، مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌المللی، برنامه جهانی غذا، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و صندوق بین‌المللی پول، جنگ ایران-آمریکا در سال ۲۰۲۶ به‌عنوان یک «شوک هم‌زمان انرژی-تجارت-غذا» ارزیابی می‌شود.

در این چارچوب، افزایش ریسک ژئوپلیتیک موجب اختلال در بازار انرژی، افزایش قیمت نفت و گاز و در نتیجه رشد هزینه تولید در کل زنجیره غذایی شده است. این شوک از طریق افزایش هزینه نهادهای کشاورزی، کاهش تولید غذا و افت عرضه جهانی، به افزایش قیمت مواد غذایی و تشدید ناامنی غذایی منجر شده است.

جمع‌بندی کلان نشان می‌دهد این بحران صرفاً نظامی نیست، بلکه یک اختلال ساختاری در زنجیره جهانی غذا و انرژی است که موجب افزایش تورم غذایی، تشدید نابرابری غذایی و بی‌ثباتی سیستم تأمین غذا در جهان شده است.

❖ مسیرهای اصلی اثرگذاری

۱- شوک انرژی: افزایش قیمت نفت و گاز موجب افزایش هزینه حمل‌ونقل، تولید و فرآوری مواد غذایی شده است. از آنجا که انرژی در مرکز زنجیره تولید غذا قرار دارد، این افزایش هزینه به‌صورت مستقیم به تورم غذایی جهانی منتقل شده و قدرت خرید خانوارها، به‌ویژه در کشورهای واردکننده غذا، کاهش یافته است.

۲- شوک نهادهای کشاورزی: وابستگی تولید کودهای نیتروژنی به گاز طبیعی باعث شده اختلال در بازار انرژی، مستقیماً بازار نهادهای کشاورزی را تحت تأثیر قرار دهد. افزایش قیمت کود و کاهش مصرف آن در کشورهای در حال توسعه، به افت بهره‌وری کشاورزی و کاهش تولید جهانی غذا منجر شده است. در نتیجه، امنیت غذایی به‌طور مستقیم به ژئوپلیتیک انرژی وابسته شده است.

۳- شوک زنجیره تأمین و تجارت جهانی: اختلال در گلوگاه‌های تجاری مانند تنگه هرمز و افزایش هزینه بیمه و حمل‌ونقل، جریان تجارت جهانی غذا را کند کرده است. حتی در شرایط ثبات تولید، افزایش هزینه انتقال کالا باعث رشد قیمت نهایی غذا شده و دسترسی کشورهای واردکننده به غذا و نهاده‌ها را محدود کرده است.

۴- پیامدهای اقتصادی کلان: بر اساس گزارش‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول، جنگ ایران- آمریکا یک زنجیره تقویتی در اقتصاد جهانی ایجاد کرده است. افزایش ریسک ژئوپلیتیک به رشد قیمت انرژی و در ادامه افزایش هزینه نهاده‌های کشاورزی و کاهش تولید غذا منجر می‌شود. این روند در نهایت باعث افزایش قیمت مواد غذایی، تشدید تورم جهانی و فشار بیشتر بر کشورهای کم‌درآمد و واردکننده غذا می‌گردد. در نتیجه، وابستگی به واردات و ناامنی غذایی افزایش یافته و بانک جهانی هشدار می‌دهد که هم‌زمانی شوک انرژی و غذا می‌تواند ده‌ها میلیون نفر را وارد وضعیت ناامنی غذایی شدید کند.

❖ اثرات جنگ ایران-آمریکا بر امنیت غذایی جهانی و پیامدهای آن بر عدالت غذایی در نظام بین‌الملل

گزارش‌های سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد و برنامه جهانی غذا نشان می‌دهد اثرات بحران به‌طور نابرابر توزیع شده است:

- بیشترین آسیب: کشورهای واردکننده غذا در آفریقا، جنوب آسیا و خاورمیانه
  - آسیب متوسط: اقتصادهای نوظهور وابسته به انرژی و کود
  - آسیب کمتر: کشورهای صادرکننده انرژی و دارای کشاورزی مکانیزه
- این الگو نشان می‌دهد بحران حاضر صرفاً اقتصادی نیست، بلکه یک مسئله عدالت غذایی جهانی است که شکاف توسعه‌ای و نابرابری ساختاری را در نظام بین‌الملل تشدید می‌کند.

❖ تهدیدهای اصلی اقتصاد ایران

۱- فشار بر تجارت خارجی: افزایش نااطمینانی در خلیج فارس و تنگه هرمز، رشد هزینه بیمه و حمل‌ونقل و کاهش نقش ترانزیتی ایران، موجب افزایش هزینه مبادله و کاهش رقابت‌پذیری تجارت خارجی شده است.

۲- فشار تورمی داخلی: انتقال تورم جهانی انرژی و غذا به اقتصاد داخلی، همراه با افزایش هزینه واردات نهاده‌ها، موجب رشد تورم غذایی و کاهش قدرت خرید خانوارها شده است.

۳- آسیب به امنیت غذایی داخلی: افزایش قیمت نهاده‌ها و نوسان واردات خوراک دام، هزینه تولید مواد غذایی اساسی را افزایش داده و ناپایداری بازار داخلی غذا را تشدید کرده است.

۴- نااطمینانی ژئوپلیتیک: افزایش ریسک سرمایه‌گذاری خارجی و کاهش همکاری‌های بین‌المللی، جریان سرمایه و فناوری را محدود کرده و ظرفیت توسعه را کاهش داده است.

❖ فرصت‌های اقتصادی برای فعالان بخش خصوصی

۱- سرمایه‌گذاری در تولید داخلی غذا: افزایش قیمت جهانی غذا و محدودیت‌های وارداتی در شرایط بحران، باعث شده تولید داخلی غذا برای بخش خصوصی سودآورتر و جذاب‌تر شود. این وضعیت فرصت‌هایی مانند توسعه مرغداری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی، افزایش تولید غلات و خوراک دام و گسترش کشت قراردادی را ایجاد کرده است. در نتیجه، این تحولات می‌تواند به افزایش سودآوری و بازدهی سرمایه‌گذاری در مقایسه با دوره‌های پیش از بحران منجر شود.

۲- توسعه زنجیره ارزش: در شرایط بی‌ثباتی ناشی از شوک‌های ژئو-اقتصادی، سودآوری بخش غذا بیش از تولید صرف، به کنترل کل زنجیره ارزش وابسته شده است. توسعه یکپارچه زنجیره از تأمین نهاده تا تولید، فرآوری، بسته‌بندی و توزیع، همراه با ایجاد برند و فروش مستقیم، می‌تواند ارزش افزوده و مزیت رقابتی را افزایش دهد. این رویکرد علاوه بر کاهش ریسک نوسانات بازار، زمینه‌ساز سودآوری پایدار در بخش غذا است.

۳- تولید و تجارت نهاده‌های کشاورزی: افزایش قیمت جهانی کود و نهاده‌های کشاورزی در شرایط بحران، این بخش را به یک حوزه جذاب برای سرمایه‌گذاری تبدیل کرده است. فرصت‌هایی مانند تولید، واردات و توزیع کود و مکمل‌های دامی، توسعه صنعت خوراک دام و ایجاد شبکه‌های توزیع نهاده اهمیت یافته‌اند. به دلیل وابستگی مستقیم تولید غذا به این نهاده‌ها و تقاضای پایدار بازار، این حوزه ظرفیت سودآوری بالایی دارد.

۴- لجستیک و زنجیره تأمین غذا: اختلال در حمل‌ونقل و تجارت جهانی در شرایط بحران، نقش بازیگران محلی در لجستیک و زنجیره تأمین غذا را پررنگ‌تر می‌کند. در این وضعیت، بخش خصوصی می‌تواند با توسعه شبکه‌های توزیع منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری در حمل‌ونقل سردخانه‌ای و تقویت انبارداری و ذخیره‌سازی استراتژیک، جایگاه خود را در بازار تقویت کند. در نتیجه، ارزش اقتصادی در بخش غذا علاوه بر تولید، به توانایی در جابه‌جایی و دسترسی به‌موقع نیز وابسته شده و لجستیک به یک منبع مهم سودآوری تبدیل می‌شود.

۵- تجارت منطقه‌ای مواد غذایی: در شرایط حرکت تجارت جهانی به سمت منطقه‌ای شدن، بازارهای همسایه برای بخش غذا اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند. این روند فرصت‌هایی مانند توسعه صادرات به کشورهای اطراف، گسترش

تجارت مرزی و انعقاد قراردادهای دوجانبه تأمین غذا را برای بخش خصوصی ایجاد می‌کند. مزیت‌هایی مانند نزدیکی جغرافیایی، کاهش هزینه حمل‌ونقل و ریسک کمتر اختلالات ژئوپلیتیک، باعث افزایش جذابیت این بازارها می‌شود. در نتیجه، تمرکز بر تجارت منطقه‌ای می‌تواند وابستگی به بازارهای دور را کاهش داده و پایداری درآمدهای صادراتی را تقویت کند.

۶- فناوری و کشاورزی دانش‌بنیان: افزایش هزینه‌های تولید در کشاورزی، به‌ویژه در حوزه انرژی و نهاده‌ها، ضرورت ارتقای بهره‌وری را افزایش داده و زمینه رشد کشاورزی دانش‌بنیان را فراهم کرده است. در این شرایط، سرمایه‌گذاری در فناوری‌هایی مانند گلخانه‌های مدرن، کشت هیدروپونیک، بهینه‌سازی مصرف آب و نهاده‌ها و توسعه پلتفرم‌های دیجیتال کشاورزی اهمیت بیشتری یافته است. این رویکرد با کاهش هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری، مزیت رقابتی پایدار ایجاد کرده و حضور فعال‌تر در بازارهای داخلی و منطقه‌ای را ممکن می‌سازد.

۷- سرمایه‌گذاری در امنیت غذایی: در شرایط بحران‌های ژئو-اقتصادی و نوسانات بازار جهانی، امنیت غذایی از یک مفهوم صرفاً سیاسی به یک حوزه اقتصادی و سرمایه‌گذاری تبدیل شده است. در این چارچوب، بخش خصوصی می‌تواند با توسعه زیرساخت‌های ذخیره‌سازی، سیلوها، تولید محصولات استراتژیک و خدمات مدیریت ریسک غذایی نقش‌آفرینی کند. این فعالیت‌ها ضمن افزایش تاب‌آوری سیستم غذایی، به دلیل تقاضای پایدار غذا حتی در شرایط بحران، از بازار باثبات برخوردار بوده و می‌توانند منبعی برای سودآوری بلندمدت باشند.

❖ فهرست منابع

1. **Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2026).**, Chokepoint: How the War with Iran Threatens Global Food Security., Available at: <https://www.csis.org/analysis/chokepoint-how-war-iran-threatens-global-food-security>
2. **Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2026).**, Global Agrifood Implications of the 2026 Conflict in the Middle East., Available at: <https://www.fao.org/agrifood-economics/publications/detail/en/c/1758065/>
3. **World Bank. (2026).**, Global Economic and Commodity Markets Outlook: Energy and Food Price Shocks., Available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
4. **World Food Programme (WFP). (2026).**, Middle East Conflict and Rising Food Insecurity: Global Impacts Report., Available at: <https://www.wfp.org/publications>
5. **International Monetary Fund (IMF). (2026).**, World Economic Outlook: Geopolitical Fragmentation and Food Inflation., Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
6. **European Commission – Joint Research Centre (JRC).**, Global Food Security and Geopolitical Risk (Middle East Conflict Impacts)., Available at: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/global-food-nutrition-security_en
7. **Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2025–2026).**, Agricultural Outlook / Fertilizer Market Disruptions., Available at: <https://www.oecd.org/agriculture/>
8. **International Energy Agency (IEA). (2026).**, Oil Market Report: Geopolitical Risk and Energy Price Shocks., Available at: <https://www.iea.org/reports/oil-market-report>